

Žižkovské listy

časopis Klubu přátel Žižkova

Jaroslav Ježek
(a Osvobozené divadlo)

Klub přátel Žižkova na cestách

Petr Kallista – KPŽ

Spolek se za svojí padesátiletou existenci mnohokrát stěhoval. Ze suterénu ve Viklefově 20 do Sabinovy 3, pak do Sabinovy 8 opět do suterénu, potom do Táborské 22. Tam to bylo strašně velké a nevyužitelné. Samozřejmě také k nezaplacení. Poslední stěhování do Blahoslavovy 2 se odehrálo v roce 2004. Opět to bylo do zbytečně velkého prostoru, protože součástí byla i místnost v suterénu, nějakých 30 m², pro činnost spolku nevyužitelná. Tu ale městská část od našeho nájmu oddělila a nám zůstalo jen současných 70 m². Tehdy jsme napsali, „tady se nám líbí, tady snad už trvale zůstaneme“.

Píše se rok 2019 a opět máme „na krku“ stěhování – dům Blahoslavova 2 (ale vlastně celý blok) se bude revitalizovat. Naše prostory prý dům bude potřebovat. Naštěstí se zprávu dozvídáme v předstihu a tak je možné hledat a s městskou částí o nových prostorách jednat. Městská část Praha 3 nám ale vyšla vstříc a Rada městské části nám přidělila náhradní prostory v Ondříčkově ulici. Ideální místo, dobře přístupné od dopravy, přece jen ale má „vadu na kráse“. Jsou to čtyři kanceláře, které vznikly rozdělením původního prostoru dvou místností s příslušenstvím. Nezbyvá než alespoň dvě kanceláře propojit vybouráním dělící zdi pro přednáškovou místnost. Zbývající dvě kanceláře budou využity: jedna pro archiv, druhá pro pracoviště spolku. Možná, že toto rozdělení bude i užitečné. Není dobře, když každá návštěva vchází, jako dosud, do místností s archiváliemi. Trošku se jedná kolem příslušenství a šatně pro návštěvníky přednášek. Opět jde o peníze - stavební úpravy nebudou nižší než 120 tis.Kč, které pochopitelně spolek nemá a i pro správu nebytových prostor jsou problém. Také bude něco stát stěhování na které musíme sehnat prostředky. Další problémem jsou kancelářské skříně archivu, které jsou někdy z padesátých let, mnohde již stloukané hřebíky, které stěhování těžko přežijí. Je to deset skříní. Nové? Nepadá v úvahu, to by bylo nejméně 50 tis.Kč. Zdá se ale, že seženeme starší „za odvoz“.

Pokud by všechno vyšlo podle našich představ, šli bychom sice do trošku těsnějších prostor, přesto ale do kulturního prostředí, za které bychom se nemuseli stydět ani my, ani Městská část Praha 3, kterou víceméně reprezentujeme. Zatím tedy všem děkujeme za pochopení a pomoc. Snad se vše podaří tak, aby Klub přátel Žižkova, který slouží všem obyvatelům městské části, byl důstojným pracovištěm dějin Prahy 3.

Jaroslav Ježek

(a Osvobozené divadlo)

Petr Kallista, KPŽ

Na začátku musím předeslat, že Jaroslav Ježek, společně s pány Voskocem a Werichem, poznamenali moje mládí, vlastně už dětství, svými písničkami. O Jaroslavu Ježkovi a Osvobozeném divadlu znám mnohé ze stejnojmenné knihy V. Hozknechta i knih dalších.

Jaroslav se narodil v rodině dámského krejčího Adolfa Ježka 25. září 1906 na Žižkově ve Všešrdově, nyní Rokycanově, ulici č. 8 / č.p. 983. O dva roky později se narodila i jeho sestra Jarmila, provdaná Strnadová. Rodina Ježkova se pak stěhovala do Riegrovy, dnes Bořivojovy 102 / č.p. 758, posléze do Husovy, dnes Husitské 27 / č.p. 76. V roce 1921 se rodina stěhuje ze Žižkova do dvoupokojového družstevního bytu v Kaprově ulice 10 / č.p. 45, na který Jaroslavův otec dlouhá léta šetřil. Žel neužil si ho dlouho, 3. srpna 1926 v 45-ti letech umírá na selhání nemocného srdce. Krejčovskou dílnu přebírá jeho manželka a dcera Jarmila, vyučená švadlena. V té době byl Jaroslav už druhým rokem na konzervatoři. Ale vraťme se do Jaroslavova dětství.

Na Jaroslava nemohlo nepůsobit prostředí Žižkova se zpěvem z okolních hospůdek, flašinetů a tahacích harmonik. Zpěv jeho maminky, zejména Jarouškovi před spaním se do jeho paměti pevně zapisoval a jistě se někde v hloubce dětské duše stal základem pro zpěvnost jeho příštích skladeb. Od počátku života jej ale pronásledovaly nemoci. Brzy po narození jeho krásně modré oči začaly vykazovat krátkozrakost, vše si k očím přibližoval velice blízko. To v prvním roce života potvrdila lékařská prohlídka s následným ošetřením. Bohužel to nepomohlo a po dalších dvou letech a naléhání lékaře rodiče souhlasili s operací šedého zákalu na pravém oku v Deylově ústavu pro nevidomé. Operace ale nepomohla. Naopak, Jaroslav na pravé oko zcela oslepl a žil s nefunkčním okem až do operace v 21 letech. Šedý zákal postihnul i druhé oko, operaci ale z obavy o ztrátu obou očí rodiče nepovolili. Krátce na to Jaroslav dostal spálu a s ní hnisavý zánět obou uší a stal se nedoslýchavý. To ale nebylo všechno. Za delší čas lékaři zjistili, že od dětství má jednu ledvinu zakrnělou, druhou zbytnělou. To všechno dohromady byla hodně špatná výbava pro dlouhý život, kterému neprosplával ani vysoký krevní tlak.

Jaroslav ale vyrůstal jako každý malý chlapec, jen klukovská léta měl omezená na život doma, žádné klukovské radovánky na žižkovských dvorcích a ulicích a okolo nedalekého kopce Svatého Kříže. V útlém věku se staly jeho nejmilejší zábavou knoflíky, kterých kvůli otcově práci bylo všude plno. Další věcí, kterou občas zneklidňoval zejména svého otce byly jeho první hudební nástroje – poklice hrců, které s oblibou vytáhnul z kuchyně a bříňkal s nimi o sebe. Jeho otec se vždy podobného koncertu leknul a říkával: á, náš Franta Rámus. Byl to opravdu první náznak hudebního založení? To se ale začalo projevat při rodinných výletech do Riegrových sadů, kam si rodina na konci týdne chodívala odpočinout. Uprostřed restaurace hrávala hudba a Jaroslav pravidelně odbíhal od stolu a jako přikovaný u muzikantů postával. Nic a nikdo ho nemohl odlákat z toho místa. Domů byl odváděn téměř násilím, když před tím byl pokaždé chválen kapelníkem za svoji vytrvalost pozorování kapely, který říkával: „z tebe bude muzikant“.

Otec potají zvažoval, zda by neměl pro chlapce začít šetřit na nějakou trafiku pro případ, že by zcela oslepl. Občas se opatrně ptal: „Čím bys chtěl být Jaroušku?“ Pokaždé stejná odpověď: „Skladatelem, tatínku“. Jaroslav se pokaždé jakýmkoli zmínkám o krámku či trafice usilovně bránil.

Ve druhé třídě se ukázalo, že zrakový nedostatek je příliš velký a učitel doporučil Jaroslava umístit do slepeckého ústavu. Otec s těžkým srdcem souhlasil a za Jaroslavem se na šest let zavřela vrata Hradčanského ústavu pro nevidomé děti - od září 1914 do února 1921. Otec vzápětí narukoval do první světové války, ze které se ale po jejím skončení naštěstí vrátil. Jaroslav v ústavu poznával svět hudby ale v hudebních oborech příliš nevynikal. O to úspěšnější byl ve čtení hmatovým Brailovým písmem. Také, i přes přísné zákazy řádových se sester, četl a psal jak se naučil ve druhé třídě ještě před nástupem do ústavu. Maminka a sestra mu občas donesly jeho oblíbené pamlsky (miloval uzeniny), těch se ale zřekl a vyměňoval je za noty, ve kterých potají studoval napsanou hudbu.

Když se otec vrátil z války, více než dva roky šetřil Jaroslavovi na starší pianino. To se po Jaroslavově návratu z ústavu do otcovy dílny a mamičiny kuchyně stalo jeho největší radostí. Otec, který se smířoval s chlapcovou láskou k hudbě, zavedl syna k hudebnímu pedagogovi, který ale prohlásil, že to k ničemu není. Posléze se s ním vypravil do hudební školy Dvořákeum, kde ho začali připravovat k přijímacím

zkouškám na konzervatoř. Při přijímacích zkouškách v roce 1924 překvapil zkušební komisi nastudovanými skladbami Ravela a Hindemitha. Komise ale váhala nad jeho zrakovou nedostatečností a zeptali se jej, zda by raději nechtěl studovat skladatelství. „Zkoušel jsi už někdy něco složit“? „Ne“. „Tak alespoň zkus zahrát něco z hlavy“. Opět překvapení! Z vedlejších zkušeben byli přizváni profesoři K. B. Jirák a Alois Hába. Jirák jej ihned přijal do svojí třídy a Hába si jej zamluvil do svého čtvrtónového kurzu. Jaroslav se přišel ucházet o studium klavírní hry, na kompozici na konzervatoři si v té chvíli nedovolil ani pomyslet, a hle, je přijatý významnými pedagogy kompozice. V dalším roce pak byl přijatý i do klavírního oddělení profesora Albína Šímy. Tak překročil první schod svojí životní hudební dráhy.

Ježkovými prvotinami byly písňové bagately na básně jeho českých i zahraničních vrstevníků, vrcholem je pak skladba *Kalendář* na Čapkovy překlady P. A. Birota. Později se věnoval především klavírní improvizaci, prostřednictvím které se seznámil s tehdejší členem divadla Dada, E. F. Burianem. V roce 1928 mu advokát Mandič poskytnul mecenášský dar – 10-ti měsíční pobyt v Paříži. Tam zkomponoval svou klavírní *Sonatinu*, *Malou klavírní suitu*, symfonický obraz *Mi-carème* a další. O rok později získává diplom mistrovské kompoziční školy u Josefa Suka.

Po návratu z Paříže mu nabídli, tehdy již známí komikové Jiří Voskovec a Jan Werich, spolupráci v Osvobozeném divadle.

Měli ale v té době, po prvním úspěchu s Vest Pocket Revue, období úspěchů ne příliš velkých. Dosud používali cizí písně opatřené svými texty. Úkolem Jaroslava tedy bylo opatřit novou hru „Premiéra Skafandr“ orchestrálními předebrami k jednotlivým aktům. Ježek ale navíc vytvořil skladby, které V a W opatřili texty. Byly to první z pak mnoha písní z jeviště Osvobozeného divadla: Tři Strážníci, Zasu a Skafandr fox. Zatímco druhé dvě s časem mizely z hudebních obzorů veřejnosti, Tři Strážníci se stali jakousi ochrannou známkou jejich trojice, říkávali: my, tři strážníci.

Jaroslav vstoupil do Osvobozeného divadla ale na vážnou hudbu nezapomněl. V průběhu let napsal řadu skvělých skladeb, které ale širokou veřejnost nepoznamenaly zdaleka tolik, jako skladby s texty V a W.

Je rok 1938 a blíží se nástup fašistů k moci. Osvobozené divadlo bylo na základě rozhodnutí Zemského úřadu o odnětí koncese zavřeno 7. listopadu 1938. Jiří Voskovec odjíždí do zahraničí na podzim 1938 jako první. Na poslední chvíli pak odlétají Jaroslav a Jan do Švýcarska a dál do Spojených států. Jaroslavovi se vůbec nechce ale nakonec pochopí, že na Osvobozené divadlo, na ně všechny tři, jsou už Němci nachystaní.

Jenže Jaroslav Ježek má propadlý pas. Jeho platnost skončila 22. června 1938 a po obsazení pohraničí Německem nebylo téměř možné viza sehnat, protože všude na úřadech byly návaly vysídlenců. A republiku ještě navíc postihla vlna chřipky.

Ježek si požádal o prodloužení pasu 24. listopadu 1938. Jako účel cesty uvedl „návštěva Spojených států severoamerických“. Policejní ředitelství mu sdělilo, že „není námitek proti prodloužení a rozšíření pasu mimo jiné též k cestě do Spojených států amerických“. Pas prodloužilo do 30. listopadu 1943, a to za účelem obchodní cesty a poskytlo mu to hlavní: vysvědčení zachovalosti, potřebné k udělení amerického víza, neboť "nevyšlo najevo nic úhonného".

Bylo podzimní deštivé a mlhavé počasí a nelítaly aeroplány. A Werichovi ještě najednou volá úředník z policejního ředitelství a říká „pane Werich, je tu proti vám obvinění a než se prošetří, mám vám sebrat pas. Samozřejmě proto, abyste nemohl odjet. Já to sice můžu zdržet v šuplíku, ale jen několik dní. Nejdéle do 9. ledna“. Werich často vzpomínal jak stále hleděl k obloze a vracel se k Ježkovi s tím, že letadla nestartují. Měli odletět z Ruzyně do Curychu s Československou leteckou společností Praha, která měla ředitelství a cestovní kancelář v Praze ve Vodičkově ulici. Když nakonec 9. ledna 1939 konečně Ježek s Werichem odstartovali, pro změnu zase Curych nepřijímal kvůli mlze a pilot se chtěl vrátit do Prahy. Werich jej ale přemluvil aby přistání riskl, jinak je v Praze seberou. Z Curychu po malé přestávce letěli dál do Paříže, kde se k nim připojil Jiří Voskovec, který z Československa do Paříže odcestoval již před nimi. Po několika dnech v Paříži nastoupili na velkou postarší loď Aquitania, která je dopravila do New Yorku. Přijetí od Čechoslováků bylo opravdu vřelé. Největším problémem ale byla jazyková bariéra kvůli navázání kontaktu s lidmi. Učil se angličtinu, ale přestože se snažil sebevíc, na rozdíl od Jiřího a Jana mu to moc dobře nešlo. Navíc ho deptaly zprávy z domova, kde už vládnul Hitler. Co je s maminkou a sestrou? Kde je jeho domov, na kterém byl tolik závislý.....

Pak přišla chvíle zoufalství a téměř sebevražedný výstup, kdy vyrazil z domu co nejkratší cestou k řece Hudsonu, napříč hustou automobilovou dopravou. Jak v bláznivé komedii se ani jemu ani Jiřímu a Janovi, kteří se ho snažili zadržet, nic nestalo. Když se uklidnil, zůstal už dál v apatickém stavu.

Ještě než začala pověstná letní vedra v New Yorku obvyklá, pronajali si v Pennsylvanii dům, kam se všichni i s rodinami Jiřího a Jana vešli a Jaroslav si tam opatřil starší pianino za 18 dolarů.

Pobyt ve Spojených státech nebyl pro ně všechny tři snadný, úspěchy nic moc a Jaroslav se po čase vrací do New Yorku sám, kde se trvale usazuje. I přes snahu místních Čechoslováků se cítil být opuštěný a ztracený. Zkoušel vyučovat hru na klavír, založil úspěšný pěvecký sbor. Vzpružil ho až příjezd Adolfa Hoffmeistera. Čas běžel a začaly zdravotní potíže s ledvinami. Stav se stále horšil až skončil v nemocnici, kam ho provázela jeho přítelkyně Frances, s kterou se seznámil v době, když zakládal pěvecký sbor a která se o něj a jeho domácnost v New Yorku pečlivě starala. V posledních hodinách života byli spolu oddáni „In articulo mortis“ – hrozící smrti.

Jaroslav Ježek zemřel 1. ledna 1942 ve věku 35 let. Poslední dny života ztratil vědomí a blouznil. V představách žil ve zcela jiném světě. Zmizela Amerika, zmizela válka a objevilo se Osvobozené divadlo ve Vodičkově ulici. Z útržků slov se patrně chystal na jakousi premiéru a měl ještě poslední zkoušku.

Dirigoval a občas volal na členy svého orchestru jménem. Přímou zářil štěstím.

Je uložený v rodinném hrobě na Olšanech na I. Obecním hřbitově v odd. 9., i nadále blízko svých nejlepších přátel, Jana a Jiřího.

Jeho modrý pokoj v Kaprově ulici v Praze je udržován v původním stavu a pochází z počátku 30. let 20. století, je zařízený ve stylu funkcionalismu. Nabízí pohled do prostředí, kde známý hudební skladatel žil a tvořil.

Z mnoha jeho skladeb je třeba zmínit grandiózní klavírní skladbu Bugattistep ale i mnoho dalších. Ale nejen divadlem a jeho písněmi naplnil svůj život. Napsal Smyčcový kvartet, Koncert pro housle a orchestr, Bagately, Koncert pro piano a orchestr, zhudebnil verše Vítězslava Nezvala, Jaroslava Seiferta, Jeana Cocteaua, A. S. Puškina, Vladislava Vančury, Františka Halase, Adolfa Hoffmeistera. Napsal hudbu ke Goldonih Zpívajícím Benátkám.

35 let života s hudbou ale i s těžkým zdravotním handicapem. Přesto byl šťastný. Jeho usměvavou tvář známe z fotografií, ať už oblečený do fraku před orchestrem nebo v rádiovce s tahací harmonikou mezi přáteli na osadě na Malši.

Rodný dům Jaroslava Ježka na Žižkově se opravuje a nad vchodem je ideální místo pro pamětní desku. Majitel domu nemá námitek. ....

Poustevníci, Francouzi a šlechtic David

Miroslav Čvančara, KPŽ

Pětaosmdesát roků bydlím jen pár desítek metrů od koncertní síně *Atrium* v Čajkovského ulici. Proto mě historie této lokality vždy zajímala.

Zjistil jsem, že za epidemií *černé smrti* – moru v letech 1680 a 1713, zde, v těsném sousedství židovského hřbitova, vzniklo improvizované pohřebiště o rozměrech 110 x 45 metrů pro křesťanské obyvatele Nového Města pražského. Na jeho půdě byl v letech 1717 – 1719 postaven barokní kostelík Povýšení sv. Kříže (dnešní *Atrium*). A vedle pak v roce 1753 pomocná čtvercová kaple Bolestné Panny Marie. Ale již předtím, v letech 1727 – 1729 vzniklo při severní straně kostelíka samostatné obydlí pro kaplana (pozdější fara) a vedle v roce 1726 skromná dřevěná chatrč pro poustevníka.

Poustevníci.

Činnost zdejších anachoretů – mnichů poustevníků se podstatně lišila od utkvělých romantických chimér. Úkol poustevníků při kostelíku Povýšení sv. Kříže spočíval v prosté asistenci kněžím při bohoslužebných úkonech, v údržbě svatostánku, v trojnásobném každodenním zvonění, v úklidu přilehlých komunikací a vybírání milodarů.

Prvním zdejším poustevníkem byl jistý Antonín Váca, dosazený biskupskou konzistoří od 2. prosince 1726. Jak uvádí *Pamětní kniha novoměstské fary sv. Jindřicha*, v příštích šestapadesáti letech, a to až do ledna 1782, kdy císař Josef II. poustevnícké služby nejen v katastru osady Olšany, ale i v celých Čechách definitivně zrušil, Vácu vystřídal dalších sedm anachoretů řádu Ivanitů a Minoritů. Jejich jména: Pavel Pajer, Jan Havelka, Prokop Oliva, Jan Polívka, Jan Hošat, Jakub Vorel a Josef Kupertin, vlastním jménem Antonín Novotný. Kde jejich kosti zpráchnivěly už nikdo nezjistí. Tím méně, že například Jakub Vorel se v roce 1768 vydal na očistnou pěší túru do severozápadní výspy Španělska, ke hrobu apoštola Svatého Jakuba Staršího v Santiagu de Compostela. Avšak nikdy se už nevrátil.

Neméně zajímavé je martyrium o kterém se historická i církevní literatura 19. a 20. století zmiňuje jen lakonicky. A to, že „na novoměstském hřbitově u osady Olšan bylo v roce 1741 v jámách pochováno šest tisíc Francouzů, dílem v bitvě pobitých, dílem morem zemřelých“. Je to však tvrzení značně stručné, nepřesné, až nepravdivé!

Francouzi nemohli zemřít v důsledku moru, neboť vůbec poslední známá epidemie *černé smrti*, šířená infikovanými hlodavci, nedostatečnou hygienou i kapénkovou infekcí, skončila už o čtvrtstoletí dříve. A už vůbec nikoli v roce 1741, protože tehdy ještě nedošlo k tak velkým ztrátám na bitevním poli!

Abychom celou událost osvětlili a dozvěděli se proč vůbec Francouzi do Prahy vnikli, začněme od začátku.

Válka o dědictví Habsburské.

Po smrti císaře Karla VI. v říjnu 1740, se v důsledku *Pragmatické sankce* ujala vlády nad rakouskými dědičnými zeměmi a zeměmi koruny české a uherské nejstarší císařova dcera, třiačacetiletá Marie Terezie. Okolní státy však její nástupnické právo nemínily uznat a v očekávání velkých územních zisků z částí chystaného rozdělení habsburské monarchie, podpořily nároky bavorského kurfiřta Karla Albrechta / Alberta.

Koalice spojeneckých armád Bavorska a Saska, vedená kurfiřtem Albrechtem a francouzských sborů pod velením maršála Charlese de Belle-Isla a generála Françoise de Cheverta, se v počtu asi 50 000 mužů ocitla koncem listopadu 1741 před pražskými hradbami.

Francouzi obsadili Vrch Žižkov. Z osady Olšany a Šibeničního kopce (kóty 236) sebrali žebříky. Pod rouškou tmy vylezli na hradby. Zneškodnili rakouské strážce a svému vojsku otevřeli dokořán barokní Novou bránu. Bavorsko-sasko-francouzští spojenci se tak vcelku bez velkého boje a zejména po vniknutí do Bruské a Strahovské brány mohli zmocnit větší části Prahy a zaujmout vytčené pozice. Sasové se usadili na Hradčanech a na Malé Straně, Bavoři na bělohorské pláni kolem Hvězdy. Avšak pány vyšehradské citadely, Vrchu Žižkova a prakticky všech pražských měst uvnitř šanců, zejména na pravém břehu Vltavy, se stali Francouzi. Pod svrchovaností maršála Ch. de Belle-Isla a generála F. de Cheverta.

Kurfiřt bavorský, Karel Albrecht, se v prosinci 1741 nechal provolat (nikoli korunovat, protože insignie byly ve Vídni) českým králem a přijal loajalitu téměř čtyř set českých stavů. Poté s úmyslem, že rozšíří svoji moc nad Tyrolskem, Horními Rakousy a především nad celými Čechami, na konci prosince Prahu se svým vojskem opustil.

Francouzská okupace.

Během třináctiměsíčního záboru se uvnitř pražské fortifikace nacházelo kolem 30 000 Francouzů. Zvýšili pevnostní zdi a bastiony, využili ochranu dělostřeleckých baterií a stanovišť zbraní a střeliva. I když na civilním obyvatelstvu vymáhali kontribuce a rekvizice, chovali se k občanům, zejména k ženám, vcelku korektně. S uznáním přijímali základní potraviny, které rizika nedbající podnikavci přiváželi z příměstských osad a obcí. Například z Olšan, Nuslí, Bubence či Holešovic. Jenže situace se brzy změnila!

Císařovna Marie Terezie odstoupením Kladska a většiny Slezska pruskému králi Fridrichovi II., odvrátila alespoň na čas nebezpečí z jeho strany a mohla proto seskupit své vojenské síly a přejít do protiútoky proti koalici.

K městu na Vltavě zamířily habsburskému trůnu oddané formace. Po prvních neúspěšných pokusech v červnu 1742 došlo v listopadu téhož roku k postupné a tvrdší blokadě pražské pevnosti. Okruh celkem asi osmdesáti tisíc oblehatelů zasahoval na levém břehu Vltavy od severu od Baby, přibližně kolem Vokovic, Motola a Chuchle až ke Komořanům a Lahovicím. Na pravém břehu habsburská vojska zaujala pozice od Tróje a Libně za východní část Vrchu Žižkova a dolů k Botiči.

Kolem třiceti tisíc obklíčených Francouzů se ocitlo v pasti! Pomoc zvenčí přijít nemohla, zásoby docházely a jednání o volném odchodu skončila neúspěšně. Posádka začal sužovat hlad. Vojsku i civilistům chyběly tuky, vejce, mouka a rýže. Bylo poraženo 17 600 koní, a nakonec i drůbež a domácí zvířectvo včetně psů a koček.

Během obležení, menších přestřelek a především v důsledku tří neúspěšných výpadů z města, ztratili Francouzi na tisíc mužů, usmrčených nebo raněných. Proto zřídili několik ošetřoven a lazaretů. Především v chrámu a klášteře Na Slovanech (Emauzích). Projevil se ale fatální nedostatek francouzských lékařů a zdravotnického personálu. Ranění a nemocní hromadně umírali na mikroorganismy způsobenou infekční střevní nákazu – dyzentérii (úplavici) a na skvrnitý tyfus. Každý den průměrně šedesát mrtvých, hekatomba celkem asi šesti až sedmi tisíc mužů! Jenže – kam s těly?

A kde tedy jsou masové hroby?

Pokud to ještě šlo, byli zesnulí, alespoň podle hypotéz, odváženi Žitnou nebo Koňskou bránou ven z pevnosti, do tehdy ještě doširoka pustého a

nezastavěného okolí. Do míst teprve o půlstoletí později nazývaných Viničné Hory a o další půlstoletí později pojmenovaných na Královské Vinohrady až k novoměstskému morovému hřbitovu u osady Olšan.

Žádný plánek šachet se bohužel nedochoval. O přesném umístění masových francouzských hrobů máme jenom nepodložené úvahy a domněnky. Snad to mohl být poměrně rozsáhlý volný terén od jižní zdi křesťanského morového hřbitova, táhnoucí se od mnohem později postavených domů čp. 1424 / 9 a čp. 1639 / 10 v dnešní ulici Čajkovského, až k současné ulici Ondříčkově. Jenže pro taková neodůvodněná tvrzení žádný důkaz neexistuje. Nákresy dislokace masových hrobů svých krajanů, zemřelých na bacilární dyzentérii a tyfus, mohli ovšem s celou administrací odvézt i Francouzi, když opouštěli střední Čechy! Ale ti měli tehdy až příliš naspěch.

Ústup Francouzů

Maršál Charles de Belle-Isle rozhodl ponechat v pražských špitálech 2.880 nemocných a raněných, a dalších 2.000 jejich ochránců pod velením generála F. de Cheverta. Sám zformoval na 11.000 pěšáků a 3.000 jezdců a s 30 děly a 300 povozy za mrazivého večera 16. prosince 1742 ustoupil Strahovskou a Bruskou branou směrem k Chebu. De Chevert kapituloval o devět dnů později. Začátkem ledna 1743 mohl se svými vojáky odejít. Za cenu toho, že přes dva tisíce bezmocných raněných, těžce nemocných a silně prochladých mužů zůstalo na místě.

Triumfující Marie Terezie vyhlásila nad městem stav obležení a 12. května 1743 se na Pražském hradě nechala korunovat na českou královnu. Věmost panovníci odpřísáhla většina českých stavů, včetně řady těch, kteří před sedmnácti měsíci slíbili loajalitu Karlu Albrechtovi. Šlechtice, kteří se kolaborací s nepřítelem císařovně zkompromitovali a zpronevěřili až příliš, neminul trest. Jedním z nich byl Karel David.

Karel David.

Svobodný zednář, rada císaře Karla VI. a tajemník hraběte z Bubna. Majitel domu *U kamenného zvonu* poblíž Malostranské mostecké věže a statku Vysoká Lhota u Čerčan. Enormně ctižádostivý muž s literárními ambicemi, povýšený v březnu 1733 do šlechtického stavu. Protože se ale nedočkal dalšího uznání a vyznamenání u vídeňského dvora, zatrpkl, zanevřel a chtěl se pomstít.

Po příchodu Karla Albrechta na Pražský hrad, David nejen sepsal aktivistickou proklamaci vyzývající obyvatelstvo podporovat nový

režim, ale přičinil se i o to, že stoupenec Marie Terezie, baron Mladota ze Solopisk, skončil ve vězení v Bílé věži na Hradčanech.

V polovině roku 1742 se šlechtic Karel David vydal kolem Vrchu Žižkova do Brandýsa nad Labem a v okolních vesnicích, za slib zvláštních odměn, odčinění Bílé Hory a osvobození z nevolnictví, vyzýval nedůvěřivé sedláky k ozbrojenému povstání proti vojsku Marie Terezie. S úspěchem ale velmi nepatrným.

Ústup maršála Belle-Isla z Prahy a připravovaná kapitulace generála de Cheverta zpečetily Davidům osud. Aby se zachránil, nasedl 1. ledna 1743 do bryčky s úmyslem projet údolím Botiče směrem k Vysoké Lhotě. Ale již u Vyšehradské brány jej zajali rakouští vojáci.

Ortel

Po třinácti výsleších a obvinění z velezrady a urážky majestátu, vyslechl dne 19. dubna 1743 rozsudek. Trest nejvyšší bude proveden nikoli na obvyklém popravišti za Novou bránou, ale v Novém Městě pražském, před radnicí na Dobytčím trhu (Karlovo náměstí). A to tím způsobem, že ruka, jíž sepsal buřičské patenty, bude useknuta, hlava stětím oddělena a s rukou provinilou k šibenici přibita. Zbytek těla bude rozčtvrcen a na silnicích před Prahou rozvěšen.

Tisíce Pražanů přihlížely když 28. června 1743 byl delikvent David přiveden na místo exekuce. V elegantním kabátu z červeného zlatem vyšívávaného aksamitu, v hedvábných kalhotách, botách se zlatými přezkami a v mohutné až na ramena splývající alonžové paruce. Choval se statečně. Se zavázanýma očima poklekl a položil pravici na špalek...

Mistr popravčí vztyčil meč! V ten okamžik zmocněnec apelačního soudu hlasitě zvolal: „Ve jménu královny – milost!“ David si strhl pásku z očí, políbil zmocněnci ruce a omdlel.

Marie Terezie nechtěla totiž svůj nástup na český trůn potřísnit hned na začátku krví. Všem odrodilcům byl zachován život, i když za cenu uložení velkých pokut, ztráty cti, statků a dalšího vlivu v řízení země, či uvržení do vězení.

Císařovnin generální pardon pro sedmičlennou „pomýlenou“ skupinu aristokratů, měl zejména v kauze Karla Davida tragickou dohru. Vzápětí po zpětném odvedení do soudní budovy mu bylo sděleno, že bude dopraven do Vídně a odtud do Uher, do doživotního

žaláře. Jak uvedl Josef Svátek v *Dějínách Čech a Moravy nové doby* (1898): „David v září 1743 odvezen jest na pevnost do Budína, kde osobnost jeho zcela zanikla“.

Ale pozor! Antonín Costa-Rossetti z Rossaneggu v monografii *Brněnský Špilberk* (1897) tvrdí: „Davidovi byl trest smrti změněn v doživotní žalář na Špilberku“.

Ale zdá se, že lokalita konce Karla Davida už Marii Terezii příliš nezajímala. Měla jiné starosti. O rok později, začátkem září 1744, vojska pruského krále Fridricha II. oblehla Prahu! Z okolních kopců a zvláště z tehdy nezastavěného holého návrší Horní Sklenářky (na souběhu dnešních ulic Kubelíkovy a Krásovy), pouhých několik stovek metrů od masových hrobů francouzských vojáků, 12. září 1744 zahájili prusí dělostřelci prudké ostřelování hradeb a vnitřních objektů Nového Města.

Ale to už je jiná kapitola.

Lapka a duchovní

Miroslav Čvančara, KPŽ

Červenec 1404. Jeden z mnoha měsíců a dnů v údobí více jak čtvrtstoleté vlády českého, později i římského krále Václava IV. Panovníka nerozhodného, prchlivého a neurotického. Toho červencového dne byla však celá Praha na nohou. Horskou bránou na východní straně gotického opevnění vycházel z Nového Města směrem k Šibeničnímu vrchu neobvyklý průvod. Zástup několika desítek odsouzců k smrti, obstoupených strážemi s kopími, sečnými a bodnými zbraněmi.

V čele vyčerpaných a potácejících zasvěcenců smrti kráčel jejich bývalý vůdce. Jan či také Mikeš či Mikuláš zvaný, Zoul z Ostředku, někdejší králův stoupenec, nyní však vyvrhel, loupežník a zeměškůdce, prožívající poslední hodinu svého života. Teď jen pasivně naslouchající slovům útěchy, pronášeným ústy těsného doprovodu – více než třicetiletého kněze, mistra svobodných umění, bakaláře teologie a kazatele. Co však celé justiční kauze předcházelo, napoví zpětná reminiscence...

Výše zmíněný Ostředek najdeme dnes poblíž Benešova, těsně při dálnici D1. Před více jak sto lety měl pouhých 350 obyvatel, a kolik asi ve století patnáctém, těžko odhadnout. Na řece Sázavě leží také

nedaleký Komorní Hrádek, o němž jako o Čajchanově Hrádku, a to ve spojitosti se Zoulem z Ostředku, dočteme se o pár řádků níže.

Dá se předpokládat, že z tohoto posázavského regionu Zoul nejen pocházel, ale měl s ním i vlastní plány. Zatím se mu vše dařilo. 17. června 1397 na Karlštejně slíbil loajalitu králi Václavovi IV. a Vaňka z Dubé, držitele stejnojmenné tvrze nad levým břehem Sázavy, ujistil svoji vstřícností. Navíc se zavázal pokračovat ve službě moravskému markraběti Prokopovi Lucemburskému, synovi bratra zemřelého císaře Karla IV.

Jenže, sliby chyby! Jan Mikeš Zoul zorganizoval tlupu více než padesáti oddaných a ke všemu odhodlaných mladých mužů a s jejich pomocí nejen dobyl tvrze Dubá a Čajchanův (Komorní) Hrádek, ale stal se navíc postrachem okolních vesnic a samot.

Svévolnými násilnými činy však Zoul navždy ztratil královu přízeň i dosavadní sympatie markraběte Prokopa a vyšší i nižší šlechty. Svě postavení si ještě zhoršil, když důrazně odmítl výzvu vladařské rady, aby tvrze Dubá a Čajchanův Hrádek neprodleně vyklidil.

Král Václav IV., který se již jedenáct roků předtím nerozpakoval a dal mučit, zavraždit a z Kamenného (Karlova) mostu do Vltavy vhodit oficiála pražského arcibiskupa – Jana z Pomuka, vyslovil nad zemanem Zoulem nejvyšší trest! Vyzval svého rádce a zároveň hejtmana vojenských služeb, pražského arcibiskupa Zbyňka Zajíce z Házmburka, aby proti rušiteli všeobecné bezpečnosti Zoulovi nemilosrdně zakročil.

Stalo se. Zemská hotovost vedená Zbyňkem Zajícem obě tvrze dobyla, Hrádek pobožila a kolem půl stovky spoutaných zajatců i s jejich náčelníkem eskortovala do Prahy. Všichni provinilci vyslechli ortel nejvyššího zemského soudu: smrt provazem!

Červenec 1404. Odsouzení opustili Horskou bránu a zvolna se přibližovali k Šibeničnímu vrchu, k houpajícím se oprátkám na společných i jednotlivých šibenicích. Pro vůdce vzpoury jediné speciální a nejvyšší.

Kněz doprovázející Zoula, ve smyslu diecézního nařízení (synodu), aby zločincům nebyla poslední útěcha odpírána, podával poslední rady. Nabádal k upřímnému pokání, ke zpytování špatného svědomí a k žádosti o odpuštění hříchů.

Slova duchovního pastýře padla na úrodnou půdu. Tváří v tvář smrti Jan Mikeš Zoul z Ostředku klesl na kolena a naposledy hlasitě zvolal: „Svatá obci, prosím vás, proste za mne Pána Boha!“

Smyčky se zadržly. Těla řadových oběšenců byla předurčena k brzkému sejmutí a pohřbení, avšak Zoul měl na čakanu zůstat dlouho a v neurčitěm čase, pro výstrahu obecnému lidu.

To vše si asi také uvědomil milosrdný sluha Boží, když se po vykonané exekuci vracel zpět do Prahy, za příkop, na Staré Město. Cestou domů, ale i později jej určitě ani ve snu nenapadlo, že za jedenáct let sám zažije dost podobný osud. Oním církevním utěšitelem, vyprovázejícím loupežného zemana na poslední cestě, nebyl nikdo jiný, než příští čelný představitel wiclefovského realistického učení, filologicky nadaný myslitel, examinátor a děkan artistické (filosofické) fakulty pražské univerzity, propagátor ryze čistého křesťanství a odvážný kazatel v Betlémské kapli – jak uvedl František Palacký v *Dějínách národu českého* – Mistr Jan Hus.

Veřejné osvětlení na Žižkově

Jan Schütz, KPŽ

Žižkov měl do listopadu 1889 svoje lampáře, kteří na rozdíl od pražských kolegů se starali o osvětlení ulic ne plynovými, ale petrolejovými lampami. Z toho je jasné, že hlavní náplní jejich práce bylo doplňování lamp petrolejem. I způsob rozsvícení lampy byl zcela jiný. Přejít od petrolejové lampy k elektrickému osvětlení ulic na Žižkově, které se poprvé uskutečnilo dne 1. prosince 1889, byl zcela překvapivý. Umožnilo jej uvedení do provozu první městské elektrárny ve střední Evropě, právě roku 1889.

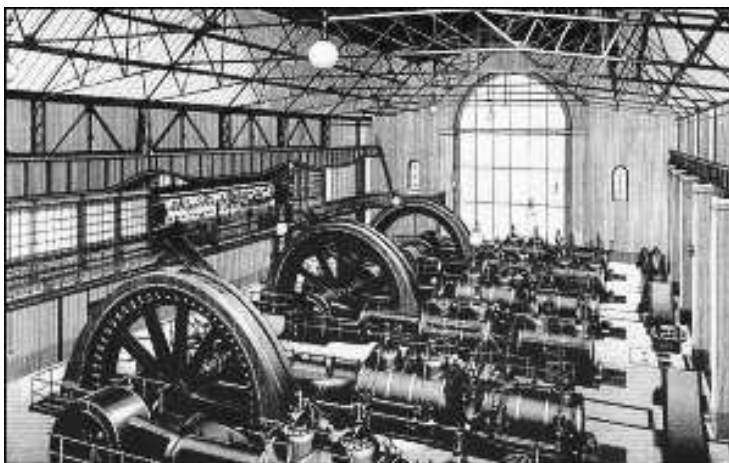
S elektrárnou bylo již při jejím projektování uvažováno jako s potenciálním zdrojem elektřiny pro veřejné osvětlení města Žižkova. Klíčové rozhodnutí o elektrickém osvětlení ulic padlo 27. února 1889. Proti tomuto usnesení protestovala pražská obec, která odsuzovala rozhodnutí jako ukvapené. Hlavním důvodem však byly důvody ekonomické. Získat výhodnou trvalou zakázku osvětlení žižkovských ulic a ještě při nabízené ceně o více než 3.000 zlatých více než na Praze požadovalo vedení karlínské plynárny. To přece za protest stálo. Přitom hlavním důvodem, proč si Praha na Žižkově postavila vlastní plynárnu,

byly právě cenové požadavky plynámy v Karlíně. Do této situace se město Žižkov rozhodlo svítit na ulicích elektřinou!

V počátcích byla elektrárna vybavena jedním parním strojem, který poháněl dynamo, z nichž jedno mělo výkon 35 kW. To umožnilo osvětlení soukromých objektů, většinou obchodů a také 32 obloukových lamp veřejného osvětlení.

Za zmínku stojí, že stejnosměrný proud se dodával jen po setmění a rozvod energie byl uskutečňován dvěma vodiči většinou ve žlábcích, uložených v chodnících.

Elektrárna se s přibývajícími nároky na výrobu a množství energie průběžně modernizovala.

elektrárna 19. století

V roce 1898 v žižkovských ulicích svítilo 128 obloukovek a 240 žárovkových lamp. O sedm let později, v roce 1895, se začal proud dodávat po celých 24 hodin. Postupně se také přecházelo na vedení třívodičové, a to jak na sloupech, tak i v kabelech. V roce 1903 pak v ulicích Žižkova svítilo 155 obloukovek a 244 žárovek.

Stejnosměrný proud, vyráběný dynamy žižkovské elektrárny, byl ale překážkou při dalším rozvoji elektrické energie. Praha totiž používala proud střídavý a když po roce 1920 přestal být Žižkov samostatným městem a stal se součástí Prahy, bránil stejnosměrný proud na Žižkově propojení elektrické sítě Prahy a Žižkova. A tak padlo rozhodnutí přejít i na Žižkově na proud střídavý.

Žižkovská elektrárna

Tak skončila ke dni 12.10.1926 výroba elektrické energie na Žižkově. Zásobování Žižkova elektřinou bylo od toho data prováděno pouze střídavým proudem, a to z pražské elektrárny Holešovice. Křížikovy obloukové lampy na stejnosměrný proud musely být nahrazeny žárovkami.

Projekt nových prostor
Klubu přátel Žižkova v Ondříčkově ulici

